

Audun Halveg Iversby

En orientalsk tilnærming til *Pelsjegerliv* av Helge Ingstad

Bacheloroppgave i Lektorutdanning i språkfag for trinn 8–13

Veileder: Gerd Karin Omdal

Mai 2019

Audun Halveg Iversby

En orientalsk tilnærming til *Pelsjegerliv* av Helge Ingstad

Bacheloroppgave i Lektorutdanning i språkfag for trinn 8–13
Veileder: Gerd Karin Omdal
Mai 2019

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for lærerutdanning

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning.....	2
2.0 Valg av tema.....	3
2.1 Begrepsavklaring.....	3
3.0 Orientalismen.....	4
3.1 Orientalismens gyldighet.....	5
4.0 <i>Pelsjegerliv</i> i et orientalsk perspektiv.....	5
4.1 Møter med indianerne.....	6
4.2 Tøffere omtale.....	8
4.3 Voldelig kultur.....	9
4.4 Bakgrunn for språk og perspektiv.....	10
4.5 En orientalsk ramme.....	11
5.0 Konklusjon.....	13
6.0 Litteraturliste.....	15

1.0 Innledning

I dag forbindes dessverre navnet Helge Ingstad med et skipsforlis og en svært høy prislapp gjennom betegnelsen “KNM Helge Ingstad” og kostnaden skipet er meldt å bringe (NRK, 2019). Søker du derimot opp navnet før skipets ulykkesdato, vil det dukke opp helt andre treff enn dem som gir referanser til katastrofe, fregatt og skyhøye pengekostnader. Mannen Helge Ingstad skrev nemlig at han følte seg som millionær (Ingstad, 2007: 101), men under helt andre omstendigheter og konnotasjoner enn de millionbeløp som tilhører fregattens kostnader.

Denne bacheloroppgaven skal handle om Helge Ingstad og hans skildringer av den nordamerikanske urbefolkningen, tidligere kalt for indianere (Pharo & Schackt, 2017). Jeg skal ta for meg hans første bok, *Pelsjegerliv*, som ble utgitt i 1931, etter at han hadde tilbrakt fire år i den kanadiske villmarken (Ingstad, 2007: 4). Denne boka danner utgangspunktet for analysen jeg skal ta for meg, men det er bestemte elementer som utgjør analysegrunnet, nemlig de skildringene og tankene Ingstad gjør seg rundt de grupper og individer av indianere han møter og lever sammen med.

Tanken bak oppgaven er å studere den postkoloniale teksten *Orientalismen* og dets bestanddeler for å finne ut om den vestlige diskursen om Orienten, som forfatteren Edward W. Said introduserer, kan ha overføringsverdi til også å omhandle og granske Helge Ingstads fremstillinger og oppfatninger av indianerne i den kanadiske villmarken. Med dette i bakhånd formulerer jeg følgende problemstilling: Hvilke strukturer var Helge Ingstad en del av da han skrev *Pelsjegerliv* i 1931? Hovedfokuset vil ligge i måten Ingstad skildrer indianerne på og møtet med dem. For å besvare problemstillingen skal jeg ta i bruk Saims *Orientalismen*. Dette er utgangspunktet for oppgaven og skal brukes for å undersøke og avdekke hvilke strukturer Helge Ingstad var en del av, og hvordan disse strukturene kan ha farget hans perspektiver og skildringer av indianerne.

Orientalismen, er en bok om Oksidentens framstilling av Orienten, eller *vestlige oppfatninger av Østen* (Said, 2018). Her beskriver Said orientalismen som en tankeretning om skillet mellom Østen og Vesten, og hvem som betraktes som *de andre* (ibid: 12-13). I kapittel 3.1 vil jeg forklare hvordan denne tankeretningen skal brukes til å undersøke Ingstads skildringer.

Før jeg begynner på selve oppgaven vil jeg kort redegjøre for mitt valg av tema og min motivasjon for oppgaven. For å svare på problemstillingen, vil jeg aller først ta for meg en begrepsavklaring, som er nødvendig for oppgavens presisjon. Deretter vil jeg rette fokuset mot Saims betraktninger i *Orientalismen*, gi en introduksjon til verket og undersøke hvorfor

dets innhold kan studeres i denne retningen. I det etterfølgende vil jeg ta for meg Ingstads *Pelsjegerliv* og de framstillingene han gjør av indianerne. Dernest skal jeg trekke i relevante tråder mellom de to bøkene og drøfte deres informasjon i tråd med problemstillingen, for å bygge opp om en konklusjon i enden av oppgaven. Teksten vil bli delt inn i passende underkapitler for at det skal være en oversiktlig gjennomgang av oppgaven.

2.0 Valg av tema

Da jeg valgte dette emnet som utgangspunkt for bacheloroppgaven, var det fordi jeg interesserte meg for kulturmøter i litteraturen, slik emnets innhold lyder (NTNU, 2019). Etter hvert som jeg arbeidet med ulike pensumtekster og skulle utforme forslag til oppgaven, kom jeg til å tenke på en bok som tidligere hadde fanget min interesse, nemlig *Pelsjegerliv*. Da jeg leste den første gang, var det fordi jeg ønsket å utforske hvordan et menneske kunne overleve, men også leve så lenge i en av verdens største villmarker. Nå kom jeg over muligheten til å se boken fra en annen synsvinkel, nemlig hvordan og hvorfor Ingstad skildret indianerne slik han gjorde. Nye spørsmål dukket opp: Hvilke fordommer og forhåndsframstillinger var han preget av i møtet med disse menneskene, og hva tenkte han egentlig om dem? Slike spørsmål danner grunnlaget for undersøkelsen av Ingstads strukturer.

Etter å ha blitt presentert for *Orientalismen*, utforsket jeg muligheten for å trekke inn Suids momenter som verktøy for å undersøke om de kunne sette ord på Ingstads tanker.

2.1 Begrepsavklaring

I 2017 bestemte redaksjonen i Store Norske Leksikon seg for å fjerne betegnelsen *indianer* og erstattet det med et mer samlende begrep, *den amerikanske urbefolkningen* (Språkrådet). Begrunnelsen er at ordet er “upresist og misvisende” (Ibid). Opphavet stammer fra da Columbus trodde han hadde funnet sjøveien til India, og ga urinnvånerne dette tilnavnet, selv om han var kommet til et helt annet kontinent (Ibid). Helge Ingstad brukte selv *indianer*-begrepet, men ofte også sammen med selve stammenavnet, slik at betegnelsen ikke ble altomfattende for ulike grupper indianere (Ingstad, 2007).

I denne oppgaven velger jeg å ta i bruk det samme begrepet som Ingstad gjorde, nettopp for å utføre presisjon på lik linje med *Pelsjegerliv* sitt innhold. *Amerikansk urbefolkning*, som har erstattet *indianer* i leksikon, er et begrep som dekker flere grupper av urbefolkninger i Amerika, mens *indianer* refererer til bestemte grupper, som ikke inneholder urbefolkningen kalt *inuitter* (Siverts, 2018). Urbefolkningen, i dette tilfellet nordamerikansk urbefolkning, betegner altså også andre grupper enn *indianerne* (Pharo & Schackt, 2017).

Derfor vil det være mer presist å bruke *indianer*, ettersom det refererer til de gruppene Ingstad møtte, og ingen andre. Jeg føyer meg imidlertid fullt og helt til at dagens diskurs, i normale tilfeller, benytter seg av den nye betegnelsen.

3.0 Orientalismen

Edward W. Saids bok om vestlige oppfatninger om Østen strekker seg over 350 sider, der han retter kritikken mot Vestens bilde av Orienten som en motvekt til Vesten (2018). Han kritiserer det negative speilbildet, konstruert av “eksperter” og “fagfolk”, som kanskje aldri har satt sin fot i Østen (Ibid). Orienten gis dette speilbildet som abstrakt, mystisk og uhyggelig, mot Vesten som det konkrete, opphøyde og siviliserte (Ibid). Said beskriver teorien sin som “[...] en vestlig måte å dominere, restrukturere og få makt over Orienten.” (Ibid: 13). Slik lar Said seg forarge over Vestens tilnærming og tankestrukturer over Østen, som om det er noen andre enn Østen selv som skal få kontrollere og dømme sine egne kulturer og tradisjoner. På denne måten skaper Oksidenten en “politisk, sosiologisk, [militær], ideologisk, vitenskapelig og [imaginær]” autoritet overfor Orienten (Ibid). Han forteller videre at det ikke er Oksidenten som alene styrer hva som ytres om Orienten, men at dens innflytelse alltid berører denne framstillingen, og slik styrker den europeiske kulturen seg gjennom å sette seg selv som “en motpol til Orienten” (Ibid).

Angående de geografiske områdene som inngår i Oksidenten og Orienten, har Said laget et skille her. Han bruker betegnelsene Østen og Vesten, men de har betydeligere avgrensninger enn som så. I forordet til boka skriver han om USA og Storbritannia, med sine militære invasjoner av Irak og aggressive holdninger overfor Midtøsten (Ibid: III), men refererer også til en rekke andre land med orientalsk tradisjon: “tyskerne, russerne, spanjolene, portugiserne, italienerne og sveitserne” (Ibid: 11).

Said legger imidlertid det store trykket på USA, Storbritannia og Frankrike, i og med at størstedelen av de orientalske tekstene har sin opprinnelse derfra, med førstnevnte som dominerende etter andre verdenskrig, og de to sistnevnte før krigen (ibid: 14). Det er også disse tre områdene som utgjør utgangspunktet for Oksidenten i boka (Ibid: 27). Said skiller også mellom Østen og det fjerne Østen, der områder som Indokina, Japan og Korea inngår (ibid: 12). Det underliggende er dog at det er de vestlige institusjoners diskurser som skaper et bilde av *den andre* (Hverven, 2002).

Dette bildet betegner land, folkeslag og kulturer, som ikke nødvendigvis må være en avgrenset del av Østen, men at det heller foregår en større “ideologisk konstruksjon”, som omhandler større og flere områder (ibid). Dette bildet skapes for å se seg selv som den

overlegne delen, med den siviliserte, rette måten å leve på, mot *de andre*, som sitt motstykke av underlegenhet.

Slik kan orientalske holdninger og den vestlige oppfatningen av orientaleren også tilskrives grupper av mennesker som hører til andre deler av verden, men som også har fått sitt negative speilbilde påmontert av fremmede og vestlige krefter.

3.1 Orientalismens gyldighet

For å gjennomføre denne oppgaven, er det nødvendig å forklare hvorfor orientalismen er aktuell som teoretisk bakgrunn. Jeg har nå gitt en introduksjon til temaet, men intet er nevnt om verken Norge eller urbefolkning utenfor Østen. Grunnen til at jeg likevel ønsker å benytte meg av orientalisme som metode for analysen, er fordi det er grunn til å anta at Ingstad er en del av en vestlig diskurs gjennom sin skrivemåte. For å undersøke hvorvidt dette stemmer, kan orientalismens innhold brukes som verktøy for å sette ord på de tankestrømmene Ingstad er en del av. Det er også nødvendig å se på indianernes stilling for å argumentere for hvorvidt de har fellestrekk med Suids Orienten. Ettersom de indianerne vi blir kjent med, er skildret av Ingstad, er det boka som vil utgjøre dette grunnlaget i seg selv.

Det kommer fram i forordet til boka at forfatteren ønsket å utforske det livet der “[...] mennesker som i kampen for tilværelsen ennå levet på forfedrenes vis.” (Ingstad, 2007: 6). Dette er riktignok skrevet etter at han kom hjem igjen og befattet seg med skrivingen av boka, men at Ingstad eide forestillinger om en verden så ulik sin egen, og at han ville undersøke disse kulturene i det fjerne nord, er helt opplagt hans inspirasjon og motivasjon.

Norge er knapt nevnt i Suids bok, og det er kun i én sammenheng der flere lands studenter influeres av orientlisten Silvestre de Sacy (2018: 146). Ei er Norge heller et land med særlig koloni- og slavehistorie. Det begrenser seg til vikingtiden og den gang da Norge lå under Danmark (Horgar, 2017). Jeg mener allikevel at det er rett å tilskrive Ingstad rollen som orientalist i og med at han kommer fra et vestlig land, samt at han undersøker et fjernt folkeslag, som ikke har hatt en utvikling som likner på vestlig sivilisasjoners vekst.

4.0 Pelsjegerliv i et orientalsk perspektiv

Når Ingstads bok skal analyseres ut ifra et orientalsk perspektiv, er det flere temaer og spørsmål som med nødvendighet må undersøkes. Blant disse er Ingstads ordvalg og språk, samt hvilken betydning ordene har for min oppfatning av Ingstad. Hvorfor skildret han indianerne med akkurat disse ordene? Hva er grunnlaget for den kritikken han retter mot indianerne? For å svare disse, samt flere spørsmål, skal jeg plukke ut relevante tekstpassasjer

fra *Pelsjegerliv* og drøfte de i et orientalsk perspektiv. Her blir viktig å holde fokuset på selve fremstillingen av indianerne, dessuten å analysere boka ut ifra orientalske perspektiver. Det sentrale i analysen vil være å trekke ut tekstpassasjer fra *Pelsjegerliv* og analysere de språklige grepene som former skildringene. En gjennomgående ledetråd vil være om det finnes *den andre* i skildringene, altså om Ingstad iletter en avstand og et skille til indianerne han møter, slik Said mener at Vesten har skapt Orienten (Said, 2018: II). Dette står sentralt i undersøkelsen av strukturene til Ingstad.

4.1 Møter med indianerne

Ingstad havnet i byen Edmonton i Canada, som siste stopp før det bar mot nord (Ingstad, 2007: 14). I byen møtte han Hjalmar Dale, en nordmann som skulle vise seg å være hans lærer gjennom det året de tilbrakte sammen i ødemarken. Sammen dro de nordover og tok seg arbeid for å tjene til den utrustning som villmarken krevde. På vei nordover møter de Cree-indianere og én Chipewyan-indianer, og her finner vi den første skildringen Ingstad foretar seg (ibid). Han omtaler dem som “De brune fjesene [...]” (ibid), en skildring som er den første i en lang rekke av liknende beskrivelser i boka. Disse måtene å omtale indianerne på, står sentralt i hvordan jeg oppfatter Ingstads tanker, ettersom ordbruken gjerne vil gi uttrykk for hvilke holdninger han innehar. Det at indianerne i første omgang blir kalt «de brune fjesene» (ibid), trenger ikke nødvendigvis bety særlig annet enn at det var dette hans øyne så. Av det som kommer frem i boka, har ikke Ingstad vært utenfor Europa før, men var en periode i sydlige strøk i Europa før han for over Atlanterhavet. Slik sett kan det hende at Ingstad ikke har sett denne fargen i menneskers hud før, og forteller det slik at leseren skal kunne danne seg et bilde av hvordan indianeren ser ut. Det kan også være standard i den skrivekulturen Ingstad kommer fra, så vel som holdningene til nordmenn.

Siden beskriver Ingstad dem som “[...] rødhudede arbeidskamerater [...]” (ibid: 19), noe som isolert sett kan virke fordomsfritt så lenge ikke disse menneskene blir sammenliknet med eller satt opp mot andre farger hos menneskene. Det er jo slik Said kritiserer Vesten, nemlig ved å konstruere Orienten som et motstykke for å identifisere *den andre* (Said, 2018: II) Det handler om å skape et skille mellom oss og dem for å tydeliggjøre de store forskjellene som skiller Oksidenten og Orienten (ibid: II-III). Dette inntrykket er ikke sammenfallende med *Pelsjegerliv* sine første sider, men at Ingstad allerede tidlig på sin store reise mot nord, har dannet seg et bilde av at indianernes oppførsel er tydelig, og det kommer fram i samme sitat som nevnt sist: “At ens rødhudede arbeidskamerater morer seg storartet og

legger sine følelser for dagen ved hyl og rå latter er ute, gjør sitt til å bringe bitterheten frem selv hos en nokså tålmodig mann.” (Ingstad, 2007: 19).

Dette sitatet er slettes ikke en enkeltstående beskrivelse av indianernes humoristiske sans. Snarere er det en snill karakteristikk opp mot dem vi møter senere i boka. I kapittelet *Portage*, forteller Ingstad om en hund han solgte til en indianer, som han møtte igjen siden: “Stort fjell, Lion alene gå, dumpe ned, rulle hele tiden rulle,‘ sa han leende, og moret seg kostelig over gamle lion, som rullet. -” (Ibid: 40). Ingstad forteller ikke mer om dette, men mellom linjene finner vi en tydelig oppgitt hundeeier, som ikke ser moroa i en voldsom, rullende død.

Det finnes flere eksempler på at indianernes humor overgår all fornuft, og forfatteren virker irritert over at absolutt alt skal gjøres til narr og latter, men han lar det bli ved det. Det er slik de er, og han legger ikke inn noen distanse til disse menneskene. For å avdekke Ingstads holdninger og strukturer må blikket kastes lengre og bredere.

I kapittelet *Den Store Slavesjø* rettes temaet mot de skogbranner som brenner av enorme skogområder hvert år, og Ingstad er snar med å tillegge dem beskrivelsen “skjødesløse”, ettersom de oftest har skylden for disse brannene (ibid: 31). For dem er det visst ikke så nøye, for i en utbrent skog vil aspen vokse opp, og den lokker til seg elgen, noe som betyr at indianerne får kjøtt, for det er fremfor alt det viktigste for dem (ibid). Hos Ingstad virker det å ligge både fortvilelse og forståelse for deres handlinger. Allikevel må han innfinne seg med at det bor en annen kultur i Canadas villmark, og det er ikke nødvendigvis noe forfatteren finner verken fornuftig eller tiltalende til hvert tidspunkt: “Vi satte for dem en diger fiskegryte, som ble tømt før vi fikk sukk for oss. Etterpå lot vi dem fylle snaddene, og under tilfredse grynt strakte de seg på våre soveposer, som de ugenerert svinet til med skitne mokasiner.” (Ibid: 48). Her har Ingstad og Dale tatt imot to indianere som ikke eide annet enn de fillene de sto i, men som villmarkens skikk er, skal man alltid hjelpe en mann i nød (Ibid: 48-49). Å være inneforstått med dette, virker ikke vanskelig, for Ingstad hadde stor respekt for både villmarken og dem som levde av den, men de manerene han bærer med seg fra Norge møter en annen hverdag i Canada.

Ingstad benytter ulike betegnelser når han omtaler indianerne. Her finner vi *indianere*, *rødhuder* og *brune*, og han bruker konsekvent betegnelsen *hvite pelsjegere* i boka si (ibid). Hvorvidt indianerne kaller seg selv for rødhuder, indianere eller kun bruker stammenavnet, er vrient å fastslå, for selv om Ingstad skriver ned sitater fra indianerne, kan det antas at han tar seg språklige friheter for å gjøre seg forståelig i teksten. Det kommer jo frem i boka at han forsøker å lære seg deres språk, men at det blir en noe begrenset tilnærming (Ibid: 118).

Slik vil Ingstad være nødt til å ta sine friheter, men samtidig ser vi han gjengi indianere med ufullstendige setninger, slik som i omtalen om hunden Lion på side førti, som tidligere omtalt. Kanskje er dette slik han selv oppfatter det, kanskje er det slik de snakker sitt språk, eller kanskje er det en måte å skape en distanse mellom sitt eget og indianernes språk. Vi ser det igjen med indianerne som skitnet til soveposene, der Ingstad siden siterer dem i å si “ ‘når is på små vann’ ”, som hentydning til når villreinen vil komme på deres kanter (Ibid: 48). Verbet mangler riktignok i setningen, og det gir en følelse av at den som taler, ikke gjør det i rette språklige former. Slik vil leseren oppfatte det, men uten det jeg får vite i boka, kan jeg ikke konkludere med hvorvidt det er Ingstads versjon eller indianernes form som er gjengitt. Indianerne vil uansett inneha den autentiske formen.

Skulle det være slik at han skaper denne måten å framstille språket deres på, for å få det til å virke primitivt og fremmed for den vestlige verden, vil det være å produsere en løgn. Vi leser det vi leser, og det Ingstad skriver tar vi til oss, for dette er en vei inn til en ukjent verden for mange. Derfor er det viktig at forfatteren gjengir sitatene etter beste evne, slik at leserens oppfatning av de indianske talemålene fremstår så pålitelig som mulig. Er det en uekte gjengivelse vil leseren kunne oppfatte språkene deres som ufullstendige og forme forestillingene sine deretter.

For en vestlig verden som ikke virkelig kjenner til Orienten, i dette tilfellet i overført betydning om indianerne i Nord-Canada, vil det kunne bidra med å bygge opp en enda større distanse til indianerne, uansett om det er eller ikke er et bevisst trekk fra forfatteren.

4.2 Tøffere omtale

Hittil har vi sett interessante bemerkninger rundt indianerne, men det finnes også røffere og mer splittende karakteristikk. Blant disse finner vi noen slike tidlig i boka, der Ingstad befinner seg ved Den Store Slavesjø sammen med en rekke indianere fra ulike stammer (ibid: 25). “Alle er svartbrune i huden, med stritt hår og styggere ansiktstrekk enn sydligere stammer.” (Ibid). Her legger han ikke noe mellom linjene, men hva det innebærer å være “styggere”, og hva Ingstad ønsker å oppnå med å formidle dette forblir uklart. Det må i så fall være at det er slik han ser dem. En annen tanke kan være at ordet i vår tid har en langt mer negativ ladning, mens det i forfatterens samtid kan ha vært sammenfallende med andre lignende karakteristikk som *grov* eller *alvorlig*. Det kan også være at i den diskursen Ingstad var en del av, var dette ordet en vanligere måte å karakterisere på, og at det var nøyaktig slik han så det, og derfor ikke tenkte mer over ordbruken. Det er tross alt skrevet i

1931. I dag, hvor psykisk helse og debatt rundt kropp og utseende er på dagsorden, ville en slik karakteristikk vært langt mer uheldig og nok sett på som rastistisk.

Ordvalg som er av langt større kontroverser er bruken av *den hvite rase*, som nevnes ved tre anledninger i boka. I den første sammenhengen skriver pelsjegeren Ingstad at rasenes forskjell jevnet seg ut, mens han sikter til den hvite mann og indianerstammen villrein-eterne, som han knyttet svært sterke bånd til (ibid: 134). Dette var mennesker han bodde sammen med i lang tid, og det er således et merkelig tidspunkt å bruke dette ordet på, selv om betydningen er at forskjellen mellom dem gradvis forsvant. Ordet *rase* knytter klare assosiasjoner til nazisme og antisemittisme, som var i sterk framgang på 1930-tallet fram mot andre verdenskrig (Simonsen og Thorsen, 2018). Kjernen i deres virke var tanken om en verden med en ren menneskerase, og derfor måtte de underlegne rasene viskes vekk og myrdes (ibid). Dette er opplagt langt unna Ingstads omtale, og nok ikke slik han tenkte da han både respekterte indianerne, var venn med dem og så at de hadde sider og naturegenskaper overlegne hans, men det kan skape uheldige assosiasjoner som raseskille og segregering.

Ytterligere to ganger tar han i bruk det samme ordet, da i sin kritikk mot *den hvite rase* for de sykdommene de har ført med seg (Ingstad, 2007: 177), dessuten at deres åndelige virksomhet og misjonering hadde vansker for å feste seg hos indianerne (ibid: 178). Den siste omtalen hadde bakgrunn i at indianerne ikke hadde “den fjerneste interesse av å øke sin viten.” (Ibid). Interessant er det uansett at han både har distansert seg fra indianernes handlinger og språk, men også fra hvite menneskers inntreden og det de har brakt med seg.

4.3 Voldelig kultur

I indianerlivet er det ingen tvil om hvilket kjønn som er sterkest. “Det heter betegnende: Først får jegeren spise, så ungene; det som da blir igjen, er for konen og hundene.” (Ibid: 173). Indianermannen ser ikke poenget med å fø en kvinne dersom ikke også hun skulle arbeide for han (ibid). Det lyder imidlertid svært brutalt at kvinnen og hundene rangeres på samme plan. Slik kan det assosieres med nasjonalistiske krefters rangorden, som nazistene.

I indianernes grupper trenger indianerkvinner en mann som kan fiske, jakte på villreinen og bringe mat på bordet, mens en mann trenger kvinnen til å sy mokasiner og vinterbekledning, noe de utfører i aller ypperste klasse (ibid: 160). Det herjet dog en brutal kultur, hvor vold ble utøvd både på kvinner og hunder. I alle voldstiltfeller er det menn som utfører volden, som da Ingstad kjørte hundeslede med sin indianer venn Antoine, der han brukte en kjepp mens han “[...] dengte løs på hele spannet, som falt inn med jamring og hjerteskjærende hyl.” (Ibid: 126).

Tidligere i boka møter Ingstad en gruppe hunder, som ble forlatt av indianere fordi det ikke var plass til dem videre i kanoen (ibid: 30). Når eieren vender tilbake, tar han med seg dem som er i live, noe som sjeldent er mange: “Slik er en indianerhunds liv; sulteføret og skånselløst pisket avsted om vinteren, for om sommeren å slenges til side og overlates til en enda grusommere skjebne.” (Ibid). Hos indianerne ligger altså en svært inhuman og nedsettende holdning overfor hundene, noe som fører til lange stunder med lidelse. Ingstad er ikke sen i bruken av passende adjektiver og skildringer når han beskriver hundene som får gjennomgå. Det vises i sitatet øverst og gjentar seg raskt igjen der Ingstad forteller om indianere uten hensynsfullhet, hvor én enkelt hunds gale oppførsel følges opp med slag og spark på hele hundespennet: “Dyret hylte og jamret seg, vred og buktet seg, inntil det ble liggende ganske stille med lukkede øyne og snuten ned i sneen. Hver gang piskesnerten ramte, ga det bare et gispende ynk fra seg, mens kroppen rykket til i skjelvninger.” (Ibid: 133). Forfatterens veltalenhet bidrar til å videreformidle den sympatien han har for hundene.

Det er ikke få ganger han skriver om kvinnene som får bank, og som regel er det koblet til utroskap. I boka beskrives det som “[...] jammerlige hyl [...]” når kona til villreinteren Tsall har blitt fersket i utroskap og får sin juling (ibid: 119). Han forteller siden om indianerne Moose og Sitår fra samme stamme, som på ulike tidspunkt hadde vært utro med den andres kone (ibid: 152). Begge konene fikk juling, men mennene var like gode venner i ettertid (ibid). Underlig er det hvordan Ingstad ikke beskriver hvordan kvinnene så ut etterpå, om de hadde tydelige merker etter julingen og om hvordan det påvirket dem i ettertid. Han vier plass til å skildre behandlingen hundene får, men med kvinnene stopper det med ordet “juling” (ibid: 119 og 152).

4.4 Bakgrunn for språk og perspektiv

Ut fra Ingstads lingvistiske og semantiske valg, fremgår det at han er en del av en stolt skrivekultur, med opphav i Vesten. Ingen ringere enn Knut Hamsun roste nemlig Ingstad for hans sin skrivekunst etter utgivelsen: “De er en makeløs skildrer og alt underbygger De med viten.” (Ibid) Ingstad bruker nemlig et språk som griper leseren med sine treffende skildringer og sitt brede og lyriske ordforråd. Det vil være rimelig å anta at han har engasjert seg i lesing av bøker i lang tid, med tanke på den gode flyten vi finner i boka. Dette bekreftes også i et intervju Dagbladet gjorde ett hundre år etter forfatterens fødsel (Bryne, 1999). Her forteller den aldrende pelsjegeren at han var belest i Goethe og Heine, og lot seg særlig fascinere av sin venn, den norske forfatteren Herman Wildenwey (ibid). Som en ivrig lyriker vant han også diktkonkurransen i regi av gymnassamfunnet i yngre alder (ibid). I et intervju

Aftenposten gjør med datteren til Helge Ingstad, Benedicte, kommer det frem at han vant konkurransen foran den kommende dikteren Nordahl Grieg (Nord og Langeland, 2018), mens Dagbladet hevder Grieg var for ung til å delta (Bryne, 1999). I en e-post skriver datteren at faren alltid snakket om at han slo Grieg i denne konkurransen (personlig kommunikasjon, 14. mai 2019). Uansett tyder dette på en Ingstad som tidlig befattet seg med prektig og berømt litteratur fra Vesten.

Nettopp litteraturen vil være en tydelig indikasjon på hvilken diskurs Ingstad var en del av, og den vil ha satt sitt preg på det språket han fører i *Pelsjegerliv*. Blant forfatterne som ble nevnt ovenfor, er to tyske og én norsk. Det er grunn til å anta at Ingstads litterære rekkevidde også strakte seg forbi de nevnte, nettopp på bakgrunn av hans interesse for litteratur og hvordan tankene hans kommer til uttrykk på et elegant, førende språk.

Hans utdanning innen jus vil også være et betydelig element i denne sammenheng, ettersom det kreves, og også den gang må ha krevd, betydelige teoretiske evner. Juridisk embetseksamen avla han på Universitetet i Oslo i 1922 og arbeidet innenfor jus fram til 1925 (Bryne, 1999).

Både Ingstads utdanning, så vel som den litterære tilbøyeligheten, er sentral i forståelsen av de strukturene han er en del av under skriveprosessen. Lover og regler er midtpunktet i forståelsen av jus, og i møte med kulturer uten skrevne lover vil hans skildring av dette naturlig nok formes av den bakgrunnen han besitter. Kritikken som rettes mot vold og usømmelig oppførsel forsterkes gjerne som følge av dette. Ingstads moralkodeks var helt ulik den han møtte hos indianerne, og dermed blir det et helt naturlig punkt for undersøkelse og betraktning. Riktignok var ikke dette motivasjonen for det harde eventyret han begikk seg ut på, men det var en betydelig del av hverdagen han møtte. Alt han så, fattet han med interesse og fascinasjon, positivt eller negativt som det var.

Gjennom sin forståelse av ordenes betydning, evner Ingstad å formidle sine sansetrykk, og han føyer seg inn i en lang rekke av dyktige forfattere, forfattere av Vesten, som har bidratt til å avle enda en forfatterspire.

4.5 En orientalsk ramme

De mennesker som undersøker Orienten er orientalist, men Ingstad er fremfor alt ingen ren orientalist, slik Said skriver at begrepets betydning er for upresist og gir assosiasjoner til “europeisk kolonialismes arrogante holdning som makthaver i det nittende- og begynnelsen av det tyvende århundre.” (Said, 2018: 12). Da med klare hentydninger til antisemittisme.

De tilfellene Ingstad beskriver kan allikevel bidra til å betrakte indianerne som noe fremmed og mystisk. Fremmed vil det naturlig nok være for Oksidenten, tatt geografi og kultur i betraktning, men skildringene til Ingstad tar ikke nødvendigvis én side av saken, og derfor vil leseren i større grad kunne trekke, eller ikke trekke, sine egne orientalske betraktninger. *Pelsjegerliv* er likevel en bok som i høyeste grad beskriver indianerne slik Ingstad oppfattet dem, og nettopp derfor er det heller ingen ideologisk, eller moralsk og etisk lærebok.

Det ligger nemlig krass kritikk mot hvite mennesker i boka, og gjennom samtalen han har med indianerhøvdingen Marlo, får vi et noe mangelfullt, men like fullt et viktig innblikk i indianernes syn på de hvite: “ ‘Hvit mann komme, indianer dø, hele tiden dø’ “ (Ingstad, 2007: 102). Her gjengir Ingstad en bitter Marlo, som viste til sitt evigstore land med rike forekomster av vilt og fisk, før de hvite pelsjegerne fylte landet med deres interessesfærer (ibid). Ingstad sikter også til at “den håpløse skjebne”, brakt i land fra hvite menn, og siktet sannsynligvis til mer sykdom, alkohol, gruvevirksomhet og politikk, med stor vekt på hvite menns interesser (ibid).

Said skriver at hans motivasjon for *Orientalismen* ligger i kritikken mot det overlegne menneskesynet og den politiske imperialismen en arabisk palestiner opplever i Vesten (2018: 38). Liknende finner vi i Ingstads bok, der han mot slutten av boka sikter til kjempeselskaper som erobrer luftrommet i ren kapitalistisk ånd (Ingstad, 2007: 219). “Romantikken fra Klondyke er ikke mer.” (ibid). Dette går på bekostning av indianerkulturene og bidrar i høyeste grad til å sverte og viske det ut. Dette er sammenfallende med Saids dom over Vesten: Det er “[...] makt og viten som skaper ‘orientaleren’ og på sett og vis utradrerer han som menneske[...].” (2018: 38). Slik likner Ingstad og Said på hverandre, der de har stor sympati for den regionen som blir offer for Vestens maktdominans.

På samme måte bidrar heller ikke Ingstad til å dele verden i to mellom Orienten og Oksidenten. Han ønsket å leve det livet som i Norge ikke lenger kunne oppleves. Ja, samene i Norge har kulturelle likheter med indianerne og var også jegere, men de ble utsatt for en voldsom fornorskingspolitikk og overgrep av staten, noe som førte til nedbrytningen av samefolket og deres rike kultur (Skogvang, 2019). Indianerkulturen i Canada var i mye større grad uberørt av staten og lå tilgjengelig med hvite flekker på kartet.

Said skriver også at orientalisten mener Orienten aldri forandrer seg, og han er på den måten fastlåst i sine forestillinger om Orienten (2018: 119). Ingstad er på ingen måte fastlåst. I stedet bruker han sin eventyrlyst til å utforske det ukjente for å ta del i en livsstil som er ukjent for så mange. Said relanserer “telt og stamme” fra Ernest Renan nærmest som et

skjellsord om Vestens fordommer, som også mener islam forstås best dersom religionen det reduseres til nettopp det mest primitive hos mennesket (Ibid: 120).

Ingstad viser at indianerne er så mye mer enn det, at deres kultur på mange måter er rikere og mer meningsfull enn den siviliserte. I det følgende skildrer han møtet med byen, på slutten av eventyret: “Jaget møter oss. Susende biler og trikker, gneldring og larm, blink i skjærende farver og lys. Et mylder av mennesker kaver frem gjennom gatene som om verdens ve og vel sto på spill.” (Ingstad, 2007: 221) Det er nærmest som å høre Rolf Jacobsen og Sigbjørn Obstfelders modernistiske lyrikk.

5.0 Konklusjon

I denne oppgaven har jeg introdusert Saids *Orientalisme* og tatt fatt på sentrale elementer som beskriver denne tankeretningen. Deretter redegjorde jeg kort for valg av tema og begrepsavklaring, en nødvendig del for å gå videre i oppgaven. Etterpå forklarte jeg hvordan boka til Said skulle brukes i oppgavens kontekst, før jeg tok jeg fatt på selve diskusjonen med *Pelsjegerliv* som kjernen. Her gikk jeg løs på en rekke sitater og tekstpassasjer, som var relevante for den valgte problemstillingen. Overlappende temaer som moral og etikk er gjennomgående i drøftingen av Ingstads skildringer.

I tillegg er språket, både hos Ingstad og indianerne, helt sentral i forsøket på å forstå forfatterens tankevirksomhet. Det har også vært nødvendig å beskjeftige seg med andre kilder, som kan fortelle noe om hvem Ingstad var før han reiste til Canada. Dette for å danne oss et bilde av personen Ingstad og hva han var påvirket av. Her kom det frem at han hadde en iver etter å lese og arbeide med litteratur, noe som er fundamentalt når man også skal skrive bok.

Det er liten tvil om at forfatteren og pelsjegeren var en del av en vestlig diskurs da han skrev *Pelsjegerliv*. Både utdanningen og den litterære interessen har hatt stor betydning for utformingen av verket hans, nettopp fordi slike felter former deg som menneske. Ved siden av at vi får vite om de forfattere han interesserte seg for, er det naturlig å anta at Ingstad var en del av et Vesten som hadde fordommer mot *de andre*. Dette kan vi se på ordvalg som *rase*, som slår hentydninger til et språklig og ideologisk fellesskap, et fellesskap Ingstad ikke føyet seg innunder, med tanke på hans kritikk mot hvite, men et fellesskap han fortsatt var en del av.

Kritikken han retter mot både indianere og hvite menn har rot i det litterære og juridiske fellesskapet han kommer fra, og den fremhever slik en sympatisk og sedelig forfatter. Han skaper ingen form for *de andre* i boka, men viser fram en krevende levestil få i

Vesten kjente til. Ingstad gjorde seg heller aldri til en motpol for indianerne, men viste respekt og ærbødighet overfor den skjøre kulturen han møtte. På skrivebordet har han således beskjeftiget seg med en sjelden kunnskap fra andre siden av planeten, og formidlet den på en praktfull og aktet måte.

6.0 Litteraturliste

Bryne, Arvid (1999, 27. desember) Helge Ingstads 100 eventyrlige år. *Dagbladet*. Hentet 14. mai 2019 fra: <https://www.dagbladet.no/kultur/helge-ingstads-100-eventyrlige-ar/65566021>

Horgar, Fartein. (2017, 08. mars) Norges grusomme kolonihistorie. *Stavanger Aftenblad*. Hentet 12. mai 2019 fra:

<https://www.aftenbladet.no/meninger/debatt/i/epkkQ/Norges-grusomme-kolonihistorie>

Hverven, Tom Egil. (2002, 23. august) 5. Said og “orientalismen”. *NRK*. Hentet 30. april 2019 fra: <https://www.nrk.no/nyheter/kultur/lesekunst/teorier/1932805.html>

Ingstad, Helge (2007). *Pelsjegerliv Blant Nord-Canadas indianere* (11. utg.). Gyldendal Norsk Forlag: Oslo

Langeland, Knut og Nord, Bjørn Asle (2018, 2. desember) I dragsuget av Helge Ingstads forlis. *Aftenposten*. Hentet 14. mai fra:

<https://www.aftenposten.no/norge/i/ng6qgd/I-dragsuget-av-Helge-Ingstads-forlis>

NRK (2019, 13. mai) Vil koste 12 mrd. å reparere KNM Helge Ingstad. *NRK*. Hentet 14. mai 2019 fra: <https://www.nrk.no/norge/vil-koste-12-mrd.-a-reparere-knm-helge-ingstad-1.14549329>

NTNU (uten dato) NORD2312 - Litterære kulturmøter og kulturell identitet. Hentet 14. mai 2019 fra: <https://www.ntnu.no/studier/emner/NORD2312#tab=omEmnet>

Pharo, Lars Kirkhusmo & Shackt, Jon (2017). nordamerikanske urfolk. *Store Norske Leksikon*. Hentet 24. april 2019 fra https://snl.no/nordamerikanske_urfolk

Said, Edward Wadie (2018) *Orientalismen. Vestlige oppfatninger av Orienten*. Oslo: Cappelen Damm AS

Simonsen, Kjetil Braut og Thorsen, Dag Einar (2018). nazisme. *Store Norske Leksikon*. Hentet 13. mai 2019 fra: <https://snl.no/nazisme>

Siverts, Henning (2018) inuit. *Store Norske Leksikon*. Hentet 30. april 2019 fra: <https://snl.no/inuit>

Skogvang, Susann Funderud (2019, 14. mars) fornorskingspolitikk. *Store Norske Leksikon*. Hentet 14. mai fra: <https://snl.no/fornorskingspolitikk>

Språkrådet (2017, 24. november) Indianer. Hentet 30. april 2019 fra: <https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/hva-skjer/Aktuelt-ord/indianer/>

